

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศไทยมาโดยตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤติทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นความหวังสำคัญต่อการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง การจะบรรลุความหวังเช่นนี้ได้ต้องมีการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพไม่เสื่อมโทรม ขณะเดียวกันก็ต้องเร่งพัฒนาปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการรักษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่การจัดการและทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องให้เป็นการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism development)¹ สืบต่อไปด้วย

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศแนวหน้าในด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียทั้งหมด เป็นรองจากจีนเท่านั้น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนกว่า 300,000 ล้านบาทต่อปี จากนักท่องเที่ยวนานาชาติประมาณ 9.5 ล้านคน และเป็นภาคเศรษฐกิจที่สามารถเกื้อหนุนประเทศไทยไว้ได้ในยามวิกฤติเศรษฐกิจ ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาประเทศไทยไม่น้อยกว่า 14 ล้านคน อัตราเฉลี่ยการขยายตัวของนักท่องเที่ยวนานาชาติคาดว่าจะมีถึงร้อยละ 7 ต่อปี ส่วนการท่องเที่ยวของคนไทยนั้นในปี พ.ศ. 2549 ประเมินว่าจะสูงถึง 59 ล้านคนครั้งต่อปี และในโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้จัดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นแผนพัฒนาที่สำคัญที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชาติระยะยาว ซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้แก่ “การเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล ในพุทธศักราช 2555” เป้าหมายนี้ มิใช่แค่การรักษาสมดุลการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนสถาพร แต่ยังคงเป็นความยั่งยืนที่ระดับคุณภาพการท่องเที่ยวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การทำให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวในระดับโลก (World Class Destination) จะให้ผลประโยชน์กับประเทศและคนไทยทุกคน และเพื่อให้นโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติสัมฤทธิ์ผล จึง

¹ บริษัทเข้าอีสเอเชียเทคโนโลยี จำกัด. รายงานขั้นสุดท้าย แผนปฏิบัติฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างจังหวัด กระบี่ ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุย (กรุงเทพฯ:การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541), หน้า1-1.

ต้องมีแผนปฏิบัติการภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีกลยุทธ์เชิงรุกด้านกายภาพในการขยายสาธารณูปโภค² ที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ถนน ท่าเรือท่องเที่ยว ไฟแสงสว่าง ระบบป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่นป้ายบอกทาง และสัญญาณจราจร³ ให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวโดยจัดให้มีการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เป็นมาตรฐานสากล ภายใต้การรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป

ทะเลเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีมนต์เสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากมายให้ไปเยือนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าการเที่ยวทะเลเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่นิยมของคนทั่วโลกมานานหลาย 10 ปี และจากสภาพภูมิประเทศของประเทศไทยที่นอกจากจะมีดินแดนติดทะเลถึง 3 ด้านคืออ่าวไทยตอนบน ภาคใต้ฝั่งตะวันออกหรืออ่าวไทย และภาคใต้ฝั่งตะวันตกหรือทะเลอันดามันแล้ว ประเทศไทยยังมีเกาะน้อยใหญ่อีกกว่า 600 เกาะในอาณาเขต⁴ รวมถึงความสวยงามที่ไม่แพ้ประเทศอื่น ๆ ในเขตเอเชียทั้งหมด ทำให้มีนักท่องเที่ยวมากมายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมใช้เวลาในวันหยุดเพื่อเดินทางไปพักผ่อนสัมผัสบรรยากาศของทะเลไทยตามเกาะต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น เกาะสมุย เกาะช้าง หมู่เกาะพีพี เกาะเต่า เกาะพะงัน และเกาะภูเก็ต เป็นต้น ซึ่งเกาะต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเกาะที่เป็นที่รู้จักและนิยมอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

มาตรการภายใต้กลยุทธ์การท่องเที่ยวยั่งยืนที่จะทำการขยายสาธารณูปโภคให้เหมาะสมกับเกาะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นั้นมีมาตรการเร่งรัดควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและมลภาวะของเกาะ การใช้ประโยชน์ที่ดินในมาตรการนี้ โดยแลกเปลี่ยนพื้นที่เอกชนให้เป็นพื้นที่สาธารณะและในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดียิ่งขึ้น⁵ ซึ่งสำหรับเกาะต่าง ๆ ในประเทศไทยอีกหลายเกาะยังไม่มีมีการเตรียมการในเรื่องของระบบป้ายสัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐานสากล ซึ่งในแผนปฏิบัติฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวพังงา กระบี่ ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้บรรจุโครงการพัฒนาโครงข่ายถนนเพื่อการท่องเที่ยว (scenic road) บนเกาะต่าง ๆ เอาไว้เนื่องจากปัจจุบันโครงข่ายถนนภายในเกาะเหล่านั้นเน้นการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนทั่วไปมิใช่เป็นถนนสำหรับเมืองท่องเที่ยว นอกจากนี้ถนนยังอยู่ในสภาพชำรุด เป็นหลุมบ่อ คับแคบ ไม่ได้มาตรฐาน

² รายงานฉบับย่อสำหรับผู้บริหาร โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). แหล่งที่มา: <http://www.tat.or.th/tat/masterplan/draft1.html>

³ บริษัทเข้าอิสเอเชียเทคโนโลยี จำกัด. รายงานขั้นสุดท้าย แผนปฏิบัติฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวพังงา กระบี่ ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุย (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541), หน้า 1-3.

⁴ เที่ยวเกาะใน 1,500 ไมล์ทะเล. หล้าเมือง. กรุงเทพฯ, 2534.

⁵ การศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวไทย. แหล่งที่มา: <http://www.tat.or.th/thai/news/9983000657.html>

ความปลอดภัย และไม่ได้แสดงความมุ่งมั่นของลักษณะภูมิประเทศของ 2 ฟากถนนที่ผ่านไปมา ให้ปรากฏ อีกทั้งยังขาดสื่อข้อมูลสำหรับอธิบาย (interpretative issues) เช่น การบ่งบอกสถานที่ และทิศทางที่ชัดเจนถูกต้อง รวมทั้งป้ายสัญญาณเตือนต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐาน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดอุบัติเหตุในการจราจรบ่อยครั้ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและยกระดับมาตรฐานของระบบถนนให้ได้มาตรฐานเพื่อสร้างความปลอดภัยและความมุ่งมั่นของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะให้ดียิ่งขึ้น⁶ ดังนั้นการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐานสากล จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาจัดระบบและระเบียบของสถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะ ตามแผนปฏิบัติการแผนพัฒนาแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

จากการสำรวจเบื้องต้นด้วยตนเองพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะอย่าง เกาะสมุย เกาะช้าง และ เกาะภูเก็ต นั้นกำลังประสบปัญหาจากป้ายสัญลักษณ์ในรูปแบบที่ คล้ายคลึงกัน คือ ป้ายสัญลักษณ์ที่ใช้บนเกาะทั้ง 3 นั้นมีหลายรูปแบบ และหน้าที่ที่แตกต่างกัน มาก ขาดการวางแผนควบคุม ขนาด และการจัดองค์ประกอบของป้าย ไม่มีความสัมพันธ์กัน และ ขาดทิศทาง รวมถึงลักษณะการติดตั้ง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่อประสิทธิภาพการสื่อสารของป้าย สัญลักษณ์ เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบของแต่ละเกาะต่างไม่ได้ทำการรวบรวมและออกแบบ ป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นระบบมาตรฐานไว้ ป้ายสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นบนเกาะ ต่างก็ทำกันไปตาม ความรู้ความสามารถของฝ่ายช่างหรือเป็นไปตามงบประมาณที่มีอยู่ที่พอหาได้ในแต่ละช่วงเวลา การติดตั้งใช้งานไม่ได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์ของฝ่ายใด⁷ นอกจากประสิทธิภาพของป้ายจะลดลงแล้ว ยังก่อให้เกิดความสูญเสียทรัพย์สินไปกับป้ายสัญลักษณ์อย่างไม่คุ้มค่ากับผลที่ได้ เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ขาดความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน โดยต้องใช้เวลาเดินทางที่เพิ่มขึ้น กระทั่งต่อระเบียบการจราจร และสภาพแวดล้อม ป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยบนเกาะ รวมถึงนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนและยังมีผลต่อทัศนียภาพของเกาะนั้น ๆ ได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด วิจัยฉบับนี้จึงมีจุดมุ่งหมายในการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย เพื่อลดปัญหาดังกล่าวข้างต้น พัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะให้เป็นไปในรูปแบบที่ดีและได้มาตรฐานสากล โดยนำระบบป้ายสัญลักษณ์เข้ามาใช้ในการแสดงจุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่

⁶ บริษัทเข้าอิสเอเชียเทคโนโลยี จำกัด. รายงานขั้นสุดท้าย แผนปฏิบัติการฟื้นฟูและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวพังงา ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุย (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541), หน้า 6-48.

⁷ จงรัก เพชรเสน. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนประจำกองวิชาการ เทศบาลตำบลเกาะสมุย. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2545

สำคัญ โบราณสถาน บนเกาะ และยังทำให้เขตพื้นที่ของสถานที่สำคัญและที่พักอาศัยแตกต่างกัน เพราะระบบป้ายสัญลักษณ์ที่ดีสามารถสร้างความประทับใจต่อผู้มาเยือน และในขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจกับผู้เป็นเจ้าของบ้าน และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นสื่อที่แสดงออกถึงความเจริญด้านระบบสาธารณูปโภคและระดับของความเป็นอยู่ ความมีประสิทธิภาพ การจัดระเบียบ และการดูแลเอาใจใส่ของคนที่พักอาศัยอยู่ในสถานที่นั้น ๆ ตลอดจนเป็นสิ่งสะท้อนถึงรสนิยม ระเบียบแบบแผนของสังคม และวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย^๑ นอกจากนั้นแล้วการนำระบบป้ายสัญลักษณ์ เข้ามาใช้งานจะช่วยในการประหยัดเวลาในการสื่อสาร โดยชาวต่างชาติเข้าใจในข้อความที่สื่อได้ตรงกันอย่างชัดเจน และเป็นการช่วยลดการเสี่ยงต่ออุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติตามลักษณะภูมิประเทศและยังช่วยส่งเสริมภูมิทัศน์บนเกาะให้เกิดความสวยงามอีกด้วย

ในการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะที่มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันนั้นยังไม่มีระบบป้ายสัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐานเหมาะสมตามลักษณะภูมิประเทศเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและสะท้อนความเป็นมาตรฐานหรือแสดงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาแนวทางการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย
2. เพื่อให้ได้แนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ภาพที่เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย และสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย

สมมุติฐานการวิจัย

ระบบป้ายสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะ ตามลักษณะภูมิประเทศนั้นสามารถสื่อสารข้อมูลกับประชากรและนักท่องเที่ยวได้ดี และสามารถสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะรูปแบบของสัญลักษณ์ภาพ (Pictogram) เท่านั้น ไม่เน้นศึกษาในส่วนโครงสร้างของระบบป้ายสัญลักษณ์
2. ทำการศึกษากลุ่มเกาะตัวอย่างที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงสุดในทะเลไทยทั้ง 3 แห่ง อันได้แก่

^๑ เอื้อเอ็นดู ดิศกุล ณ อยุธยา. ระบบป้ายสัญลักษณ์. (กรุงเทพฯ: บริษัท พลัสเพลส จำกัด, 2543), หน้า 7.

แห่ง อันได้แก่

- 1.1 อ่าวไทยตอนบน คือ เกาะช้าง
- 1.2 ภาคใต้ฝั่งตะวันออกหรืออ่าวไทย คือ เกาะสมุย
- 1.3 ภาคใต้ฝั่งตะวันตกหรืออันดามัน คือ เกาะภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้องกับกับระบบป้ายสัญลักษณ์ และการสะท้อนวัฒนธรรมไทย
2. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบป้ายสัญลักษณ์ของต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย
2. ศึกษากระบวนการป้ายสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
4. ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของเกาะที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อกำหนดและจัดหมวดหมู่ของป้ายในการใช้งานของป้ายสัญลักษณ์ที่เหมาะสม
5. เลือกผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ เพื่อหาแนวทางถึงการใช้องค์ประกอบทางเรขาคณิตในการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย
6. วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภท
7. ดำเนินการออกแบบสำหรับเกาะที่ใช้เป็นกรณีศึกษา
8. สรุปผลงานวิจัยและรวบรวมผลงานวิจัยเป็นรูปเล่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

1. ได้แนวทางการใช้ระบบป้ายสัญลักษณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะ
2. ได้แนวทางการออกแบบชุดสัญลักษณ์ภาพสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทที่เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลประเภทเกาะในประเทศไทย และสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย

คำจำกัดความ

ป้ายสัญลักษณ์
(Signage)

ป้ายที่ใช้ในการชี้ทาง บังคับหรือแนะนำสถานที่ต่างๆ
ในเมือง หรือในสถานที่ต่างๆ

<p>ระบบป้ายสัญลักษณ์ (Signage System)</p>	<p>ระบบมาตรฐานที่ใช้ในการวางแผน ออกแบบ และใช้งานป้ายสัญลักษณ์เพื่อให้สามารถใช้ร่วมกับป้ายหลายรูปแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>
<p>การท่องเที่ยวยั่งยืน (Sustainable Tourism)</p>	<p>การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลทางการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ ควบคู่กับไปกับธรรมชาติยังคงสภาพและยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน</p>
<p>แหล่งท่องเที่ยวทางทะเล (Tourist Attractions on Marine)</p>	<p>แหล่งท่องเที่ยวในประเทศธรรมชาติ สันฐานทางธรณีวิทยาเป็นน้ำ 3 ใน 4 ส่วนของโลก และเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึง</p>
<p>เกาะ (Island)</p>	<p>ที่ดินแผ่นดิน ภูมิประเทศที่ล้อมรอบด้วยน้ำทะเล</p>
<p>สัญลักษณ์ภาพ (Pictogram)</p>	<p>การสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ภาพในลักษณะเลียนแบบสิ่งที่เห็นจริงและยังพาดพิงถึงวัตถุ กิริยาท่าทาง ตลอดจนถึงความคิด ถือเป็นภาษาภาพ</p> <p>แยกศัพท์ได้เป็น Picto มาจาก Picture แปลว่า ภาพ Gram มาจาก Telegram แปลว่า สารที่ส่งมา</p>